

1/21.

МЕМОАРЪ

ОТЪ КОСТУРСКО-ЛЕРИНСКО-
КАЙЛЯРСКАТА ЕМИГРАЦИЯ
ВЪ СОФИЯ.

Мемоаръ

отъ Костурско-Леринско-Кайлярската Емиграция въ София.

До Господина Прѣдседателя на Министерския Сѣвътъ на Царство България.

Великата освободителна война, която България прѣдприе заедно съ своитѣ съюзници противъ Турция, тури край на петвѣковното робство и на нашето измъчено отечество — Костурската, Леринската и Кайлярската (Емборска) околии. Храбрата българска армия, която съкруши неприятеля прѣдъ неговата столица и го държи притиснатъ въ чаталджанската и булаирската тѣснини, не е още дошла въ нашия край и за това той остава заетъ отъ съюзнитѣ гръцки войски, които и сж въвели тамъ гръцко военно и гражданско управление. Тамошното българско население и емиграцията въ София искатъ да вѣрватъ, че, слѣдъ сключването на мира, съюзнитѣ гръци ще се оттеглятъ отъ тѣзи околии. Но, възможно е, тѣ, които въ близкото минало заявяваха претенции върху цѣла Македония, сега да се възползуватъ отъ случая и да искатъ да присъединатъ къмъ държавата си Костурската, Леринската и Кайлярската околии. Такъвъ стремежъ ясно се вижда както отъ разпореденията на тѣхнитѣ граждански и военни власти, тѣй и отъ поведението имъ спрѣмо мѣстното българско население.

Всичко това вдъхва голѣмъ страхъ на българитѣ отъ тѣзи околии за бждащата сждба на тѣхното отечество и за това емиграцията, изразявайки тежненята на своята родина, се осмѣлява да поднесе на Вашето просвѣтено внимание настоящето си изложение за миналото и настоящето на тѣзи покрайнини, които сж населени съ българи.

Населението на тритѣ околии.

Народность и езикъ. Костурската, Леринската и Кайлярската околии се намиратъ на юго-западния жгълъ на Македония. Тамошното население е българско въ грамадното си болшинство и е заселено още въ първитѣ славянски настанявания на Балканския Полуостровъ. Това се установява и отъ имената на селата, селищата, полетата, рѣкитѣ и планинитѣ, които дори и тамъ, дѣто сега живѣятъ турци, албанци и гръци, сж български.

Тѣзи околии, заедно съ другитѣ български покрайнини окупирани сега отъ гръцки войски, — Воденско, Енидже-Вардарско, Солунско — образуватъ единъ езиковъ поясъ. Отъ всички български земи само тѣ, особено Костурско и Солунско, сж запазили изговора на носовкитѣ **ѣм** и **ѣн**, **ем** и **ен**, характеристични за старобългарския езикъ, на който езикъ сж написани първитѣ църковно-славянски книги. Населението е не само етнографически, но и географически и економически тѣсно свързано съ другитѣ части на Македония и България.

Леринската околия има 78 села съ около 48,894 жители, отъ които 27,325 българи, 12,648 турци, 3,408 християни арнаути, 2,094 мохамедани арнаути, 2,842 власи, 20 евреи и 909 цигани. Въ тази околия нѣма нито единъ гркъвъ; има само българи и арнаути патриаршисти.

Костурската околия има 127 села заедно съ града Костуръ, отъ които 86 села сж заселени само съ българи, 16 иматъ смѣсено население (българско, турско, арнаутско, влашко, гръцко, циганско), 11 само арнаутско и само 13 села сж населени съ гъркомани. Въ града Костуръ живѣятъ гърци, турци, българи, евреи и цигани. Цѣлата околия има около 73,721 души жители, отъ които 1,121 евреи, 481 цигани, 7,530 турци, 5,152 власи, 4,927 арнаути мохамедани, 1,587 арнаути християни, 12,037 гърци, а 40,896 българи. Къмъ това число трѣбва да се прибавятъ още 7,500 българи отъ селата, които спадатъ къмъ Корчанска и Населичка каази.

Кайлярската пъкъ околия има 64 села, отъ които 43 сж населени съ турци, 14 — съ турци и българи, 4 само съ българи, 2 съ гърци и власи и само 1 село е населено съ гърци. Цѣлата околия има около 44,632 жители, отъ които 36,754 турци, 31 власи, 7,585 българи и 262 цигани. Въ третѣ околии имаше прѣзь 1912 102 български училища съ 4,690 ученици.

Такова е разпрѣдѣлението на населението по народностъ въ третѣ каази, които образуваха, както въ цѣла Европейска Турция, административни единици безъ огледъ къмъ никакви мѣстни условия; едно групиране на селата възъ основа на мѣстнитѣ географически, економически и национални условия ще изтъкне още повече българската физиономия на Костурско, Леринско и Кайлярско. Споредъ една по-стара статистика въ Леринско е имало 37,781 българи, въ Костурско 51,123 и въ Кайлярско 7,916. Намалението се дължи на кланетата отъ турци и гърци и на изселванията слѣдъ възстанието.

Наистина, градътъ Костуръ минава за гръцки градъ. Но неговото население се състои въ по-голѣмата си частъ отъ прѣселенци изъ околнитѣ български села, погърчени подъ гнета на духовната властъ на гърцитѣ и политическата на турцитѣ — вѣрни съюзници и помощници на първата. Впрочемъ, на пукъ на всички усилия, елинизирането имъ не е пълно, въпрѣки обстоятелството, че тѣ сж подъ непосредственото влияние на гръцката митрополия. Всички граждани знаятъ български и всички размѣни въ пазаренъ день ставатъ на български. И за да прѣдпазятъ града отъ побългаряване, гръцкитѣ владици и първенци, подкрѣпени отъ властѣта, прѣчеха прѣзь послѣднитѣ десетилѣтия съ всички срдства на жители отъ селата да се настаняватъ тамъ.

Българскиятъ характеръ на тия земи признатъ въ международни актове.

Българската физиономия на нашия роденъ край се установява не само отъ приведената статистика и езика на населението. Нея сж отбѣлѣзали всички европейски пжтешественици прѣзь XIX-я вѣкъ, като почнемъ отъ Пуквилъ, който е пжтувалъ прѣзь тия земи въ едно врѣме, когато Европа не подозираше сжществуването на българската народностъ, и продължимъ съ Лежанъ, Кипертъ, Григоровичъ, Гилфердингъ, Макензи и др. Международната дипломация, винаги, когато е била призвана да се занимава съ участѣта на християнитѣ въ Турция и е прѣдприемала нѣкакви мѣрки, — неизмѣнно е санкционирвала българския характеръ на тѣзи околии. На 1876 г. Цариградската конференция включи Костурската и Леринската каази въ прѣдѣлитѣ на западната автономна българска областъ съ главенъ градъ София. (Кайлярската, вѣроятно защото тамъ турското население е болшинство, се изключваше). Санъ-Стефанскиятъ договоръ отъ 1878 г., който е едно просто разширение на общо-европейскитѣ рѣшения отъ 1876 г., сжщо постави тия области въ границитѣ на България. Най-послѣ реформената акция отъ 1903—1908 год., прѣдизвикана отъ политическитѣ движения на българитѣ въ турско, обхващаще тоже нашитѣ краища, които бѣха прѣдоставени на италиянската жандармерийска мисия.

Национални и политически борби на българитѣ въ Костурско, Леринско и Кайлярско.

Но онова, чрѣзь което Костурско, Леринско и Кайлярско доказаха най-краснорѣчиво своята българщина и своето желание да я запазятъ; онова, което имъ спечели най-голѣмитѣ права да искатъ за винаги да сподѣлятъ сждбинитѣ на българското отечество, то сж дългитѣ и тежкитѣ имъ борби за национално обособление и политическа свобода.

Борба за национални права българитѣ водиха противѣ елинизма, олицетворенѣ въ патриаршията и съюзенѣ съ турцитѣ; борба за политическа свобода — противѣ турската властѣ съюзена съ елинизма.

Прѣдѣ невъзможността да оспорятѣ тоя фактѣ — защото той изпълня 50 години отѣ живота на българитѣ въ Костурско, Леринско и Кайлярско — гърцитѣ, за да го обяснятѣ, прибѣгватѣ до аргументи, чиято несъстоятелностѣ е очевидна, но които иматѣ свойството да поразяватѣ въображението на непосветенитѣ или на дилетантитѣ на елинизма: Тѣ говорятѣ за българска пропаганда. Българитѣ, земледѣлско население, почти закрѣпостено, които до 1870 г. не бѣха официално признати като народностѣ; българитѣ, които до създаването на екзархията не притежаваха никакъвѣ националенѣ центърѣ и никаква организация, успѣли да развиятѣ такава пропаганда, щото да отнематѣ почва на единѣ институтѣ като патриаршията, снабденѣ съ вѣковни привилегии и съ грамадна морална и материална мощѣ! Твърдение абсурдно, сѣщо тѣй както въ срѣдата на миналия вѣкъ агитацията на панславизма, съ която гърцитѣ плашеха турцитѣ и Европа.

Но дѣйствителността е съвсѣмѣ друга.

У българитѣ въ южна Македония почна да се събужда национално съзнание тогава, когато и въ другитѣ български земи се поведе борба противѣ господството на Фенерѣ. И ако тамѣ тази борба не се завърши тѣй рано, както другадѣ, причината трѣбва да се дири въ политическата система на турцитѣ и въ съсѣдството на грѣцкия елементѣ. Вече въ 1849 г., когато се образува въ Цариградѣ първата българска църковна община, първото настоятелство е броило между членоветѣ си единѣ българинѣ отѣ Костурско, Тома Стефану Кесриели. Първото българско училище въ Костурско биде отворено въ 1867 г. въ с. Загоричани, което, както ще споменемѣ по-долу, на 1905 г. скѣпо плати честѣта да бжде въ първитѣ редове на борбата противѣ грѣцкото духовенство. А тогава, макарѣ черковниятѣ въпросѣ да бѣ въ разгара си, нѣмаше още никакъвѣ поменѣ отѣ българска екзархия. Въ Емборе първото българско училище е още по-старо; то датира отѣ 1862 г. При туй една особеностѣ, която трѣбва да се изтъкне за Костурско, е тази: Тамошното мѣжко население отиваше на печалба главно въ Цариградѣ, въ кралство Гърция и въ Мала-Азия и слѣдователно се е намирало въ съприкосновение съ гърци. Емиграцията въ България е отѣ по-новѣ производѣ и се засили едва слѣдѣ възстанието отѣ 1903 г. И ако може да се говори за чуждо влияние и за економическо давление, то се упражняваше отѣ гърцитѣ.

Характертѣ на черковно-националната борба, смѣлостѣта и съзнанието, съ което населението я води, жертвитѣ, които то си наложи, най-добрѣ ще се оцѣнятѣ, като се изтъкне положението, заемано отѣ грѣцкото духовенство въ Турция. Отѣ една страна грѣцкитѣ митрополити се смѣтаха като прѣдставители на държавната властѣ и всѣко непокорство спрѣмо тѣхѣ влечеше опасностѣ отѣ наказание; отѣ друга страна, спекулирайки съ религиознитѣ чувства на едно непокуварено селско население, тѣ го лишаваша отѣ тайнствата на вѣрата и го заплашваша съ божия гнѣвъ и съ вѣчнитѣ мѣжки, ако отхвърли тѣхното вѣдомство; най-сетнѣ, разполагачи съ срѣдствата на богати и многобройни манастири, правени и поддържани отѣ щедритѣ дарове на набожното българско население, и съ много други източници, гърцитѣ бѣха поставени при несравнено по-благоприятни условия за борба.

Нравствената мощѣ на българското племе и правотата на българското дѣло, обаче, побѣдиха всички мѣжнотии, поразиха грѣцкото духовенство, грѣцкитѣ аспирации и влияние, много по-силни въ Костурско, Леринско и Кайлярско, отколкото всѣкѣждѣ другадѣ въ Македония, защото тѣзи околии граничатѣ непосредствено съ погърчени и грѣцки области. Историята на българската църковна и национална борба съ гордостѣ ще отбѣлѣжи, че въ Костурската, Леринската и Кайлярската каази, гърцитѣ, въпрѣки грамаднитѣ си материални жертви и усилия, не само не успѣха да елинизиратѣ нито едно българско село, но и тамѣ, кѣдѣто елинизацията се бѣше закрѣпила и доста напрѣднала, бѣ изтикана и на нейно мѣсто изникна и се разви буйно българско национално съзнание. Забѣлѣжителна е епическата борба на жителитѣ отѣ българското село Пжтеле, които, въ защита на национал-

ността си и народните институти, съ свои собствени сръдства редъ години се бориха противъ собственика на селото имъ Евстратий Сарапата, който искаше силомъ да ги застави да признаватъ вѣдомството на патриаршията. Идеална и безкористна борба противъ гръцкото духовенство и елинизацията водиха жителитѣ на всички Лерински села, обаче не може да се не спомене оная на българитѣ отъ селата Екши-су (Върбени) и Зелениче. Мнозина отъ тѣхъ беззавѣтно умрѣха въ турскитѣ затвори и економически се съсипаха: Трѣбваше да се градятъ черкви, защото старитѣ, макаръ издигнати отъ населението, оставаха на патриаршията въ ония села, дѣто имаше нѣколко кжци гъркомани; трѣбваше съ собствени сръдства да се поддържатъ училища, защото приходитѣ на селската черква се поглъщаха отъ патриаршисти; трѣбваше да се спасяватъ отъ ржцѣтѣ на една угодлива и покварена власть многобройнитѣ жертви на гръцкитѣ интриги и клевети. Слѣдъ илинденското възстание отъ 1903 г. тогавашниятъ лерински владика, както и неговитѣ прѣдшественици, безуспѣшно се опита да използва настѣпилото между българитѣ отчаяние и бѣдствие и съ подкупи, тероръ и заплашвания да ги подчини подъ духовната си власть. Отъ какви чувства се е вдъхновявалъ тоя архипастиръ, свидѣтелствуватъ изявленията му, възпроизведени отъ кореспондента на „Танъ“ прѣзъ 1903 г., че българското племе е племе отъ чакали и че трѣбва дори рожбитѣ да се изтрѣгватъ изъ утробитѣ на майкитѣ, за да се изкорени то веднѣжъ за винаги.

Националната борба на българитѣ отъ Костурската околия противъ гръцкото духовенство и елинизацията едва ли има друга равна въ историята. Тя е била създадена и поддържана не само съ много материални сръдства, но и съ многобройни човѣшки жертви. За българитѣ отъ Костурско настѣпиха особено тежки врѣмена, когато тамъ бѣше гръцки владика Германосъ Каравангелисъ (напоследѣтъкъ врѣмененъ патриаршески замѣстникъ слѣдъ смъртта на Иоакимъ III), който, придруженъ отъ въоржжени турци и гърци, обикаляше българскитѣ села и съ сила и заплашване ги заставяше да го признаятъ за духовенъ началникъ. Отъ това позорно сътрудничество между кръста и полумѣсеца е запазенъ единъ рѣдѣкъ споменъ — фотографическа снимка на митрополита, обкржженъ отъ войницитѣ на Абдулъ Хамида, които колежа възстаналитѣ селяни и опожаряваха домоветѣ имъ. А въ архивитѣ на посолствата въ Цариградъ трѣбва да има не по-малко поучителни документи. Въ туй врѣме убийства на българи поради привързаността къмъ народността имъ бѣха станали обикновени явления. Но грозната дѣйность на поменатия владика не само не съкруши духа на тамошното българско население, но той толкова и така високо се повдигна, щото успѣшно можа да противостои на насилията на гръцкитѣ чети. Въ Кайлярската околия националната борба сжщо бѣше доста интензивна и се води съ голѣми жертви, сжщо тѣй, впрочемъ, както и въ Воденско, Енидже-Вардарско и Солунско.

Политически движения.

Възстанието отъ 1903 г. Извоювало съ собственитѣ си сили свободата да се учи на родния си езикъ и добило по такъвъ начинъ възможность да се развива, българското население отъ южна Македония, тѣкмо въ ония покрайнини, които сега заплашва гръцко владичество, скоро се събуди за политически животъ.

Революционната организация, която възникна прѣзъ 1894 г. въ западна Македония, намѣри скоро много благоприятна почва въ Костурската, Леринската и Кайлярската околии, дѣто населението, благодарение на своята прѣдприемчивость, бѣ достигнало до едно относително благосъстояние. И главно отъ 1898 г. до голѣмото възстание отъ 1903 г., сетнѣ отъ 1904 до 1908 г., българитѣ отъ този край дадоха най-скжпитѣ жертви, които единъ народъ може да даде, за да добие правото свободно да живѣе и да се развива. До възстанието отъ 1903 г. революционната организация има въ Леринско петъ сражения съ турската войска, а въ Костурско 13. Въ врѣме пѣкъ на възстанието, броятъ на сраженията бѣ 23 въ първата кааза и 17 въ втората. Възстанницитѣ отъ Кайлярско, поради полския характеръ на мѣстността, дѣйствуваха въ Леринско и Костурско. Въ тия боеве паднаха

... възстаници убити и ранени. Като не говоримъ за по-раншнитѣ репресии, потжпква-
нето на възстанието, придружено съ жестокости, които развълнуваха цѣла Европа, косту-
ва много скжпо на българското население: въ Леринско бѣха изцѣло или частично опо-
жарени 9 български села съ 902 кжци, избити 289 души и обездомени 5096 души. Въ
Костурско то бѣ още по-жестоко: тукъ бѣха опожарени 23 голѣми и цвѣтущи български
села, съ 2750 кжци, избити 513 души и обездомени 15650 души, всички българи. Хуман-
нитѣ англичани, които се притекоха на помощъ на гладното и обездомено население, което
и до днесъ си спомня съ благодарностъ за тѣхнитѣ добрини, видѣха съ очитѣ си всичкия
този ужасъ.

Като говоримъ за силата на революционната организация въ нашия роденъ край,
не можемъ да не забѣлѣжимъ, че нейното дѣло, легнало на плещитѣ на българското на-
селение, защото то бѣше по-компактно и по-съзнателно, не бѣ тѣсно националистично
дѣло. Българитѣ се бориха за свобода въ форма на автономия, но тѣ протегаха охотно
ржка на всички елементи, които желяеха да сътрудничатъ за постигане на тая цѣль. Есте-
ствено, революционната организация, като всѣко конспиративно тѣло, не можеше да не
прѣслѣдва всички ония, които се противопоставятъ на нейната програма, били тѣ турци,
гърци или българи. Тя не ги прѣслѣдваше, обаче, за туй, че бѣха турци или гърци. Спо-
собитѣ на борбата, често пжти сурови по необходимостъ, даваха възможностъ на непосве-
тентѣ и зложелателитѣ да прѣдставятъ на врѣмето акцията на вжтрѣшната органи-
зация подъ зловѣща свѣтлина, а нейнитѣ водители като чудовища. И въ тоя стре-
межъ гърцитѣ не бѣха по-малко заинтересовани отъ турцитѣ, защото, ако послѣднитѣ бѣха
заплашени въ своето политическо господство, първитѣ знаеха, че едно справедливо разрѣше-
ние на македонския въпросъ ще стѣсни много мечтанитѣ граници на велика Елада. Но
достатъчно е да споменемъ тукъ имената на основателитѣ и първитѣ водители на органи-
зацията за да изпъкне веднага нейния характеръ: Гоце Дѣлчевъ отъ Кукушъ, Дамянъ
Груевъ отъ с. Смилево, Битолско — двамата паднали въ боя — и Пере Тошевъ, отъ При-
лѣпъ, пронизанъ отъ вѣроломенъ младотурски куршумъ. Достатъчно е да отбѣлѣжимъ
тукъ самоотверженостъта на населението, което доброволно си наложи всички жертви и
стоически понесе всички нещастия, за да се види колко обвиненията за българска пропа-
ганда бѣха клеветнически и фантастични. Достатъчно е да отбѣлѣжимъ имената на води-
телитѣ на движението въ нашенско, за да блѣсне истината. Тукъ, между цѣлата плеяда без-
завѣтно сложили кости борци, срѣщаме запасния полковникъ Янковъ отъ с. Загоричани,
който още невръстенъ юноша се би на Шипка и който, достигналъ до високо положение
въ България, прѣзрѣ служба и спокоенъ животъ и трѣгна да се бори за свободата на
своитѣ братя; срѣщаме хора излѣзли отъ народа и изразители на неговитѣ болки и нужди:
Дзоле отъ с. Баница, Леринско, Алексо отъ с. Екши-су, сжщата околия, Митре Влашето
отъ с. Кономлади, Костурско и пр.; срѣщаме млади гимназисти току що напуснали учили-
щето и хвърлили се въ борбата съ всичкия поривъ на своята душа, съ всичката жажда за
свѣтлина, правда и свобода и намѣрили гроба си по родни планини и села: Кузма Сте-
фовъ отъ с. Загоричани, Лазаръ Московъ отъ с. Джмбени, Лазаръ п. Трайковъ отъ сжщото
село (главата на когото бѣ поставена на цѣна отъ грѣцкия костурски митрополитъ и най-
сетнѣ отрѣзана по негова заповѣдь); Пандо Кляшевъ отъ с. Смърдешъ, Манолъ Розовъ
отъ с. Бобища, Кузо Блацки отъ с. Блаца, Атанасъ Кършаковъ отъ с. Косинець, Никола
Андрѣевъ отъ с. Мокрени, Кольо Добролицки отъ с. Добролица и пр., — всички просвѣ-
тени хора. И всички мжченици на едно право дѣло и народни герои.

До каква степенъ дѣлото на организацията бѣ дѣло народно най-добрѣ свидѣтел-
ствува обстоятелството, че турскитѣ жестокости не успѣха нито организацията да унищо-
жатъ, нито пѣкъ духътъ и националното съзнание на българитѣ отъ тѣзи области да
съкрушатъ.

Терора на гръцките чети

и отпора на населението.

Онова, което турците се указаха безсилни да сторят, гръците се натоваиха да го свършат под благосклонния патронаж на властта, вдъхновявана от Хилми паша, която по тоя начинъ, безъ да се излага направо, постигаше три цѣли: изтрѣбление на българския елементъ, най-активния и най-опасния; всѣване непримирима вражда между двѣ християнски народности и компрометиране идеята за автономия на Македония отстоявана отъ българитѣ и възприета отъ Европа. Гръците, изневѣрвайки на традицията отъ 1821 г. и осквернявайки героичната си национална борба въ Критъ, станаха съюзници на Абдулъ Хамида, чиито пълчища само шесть години по-рано тъпчеха тесалийскитѣ полета и то тогава, когато видѣха българското население въ Македония изтощено отъ голѣмото усилие прѣзъ лѣтото на 1903 г., сломено подъ ударитѣ на една безпощадна репресия и разочаровано отъ неуспѣха на възстанието.

Прѣзъ 1904 г. въ Костурската, Леринската и Кайлярската околии нахлуха отъ Гърция многобройни гръцки чети съ единствената цѣль да използватъ отчаянието на разореното и измъчвано население и съ тероръ да заставятъ българитѣ да се откажатъ отъ екзархията и да признаятъ вѣдомството на патриаршията. Тѣ върлуваха до 1908 г. и на всѣкждѣ всѣваха ужасъ и смъртъ; нѣма българско село да не е изпитало терора имъ, нито българско сѣмейство да не оплаква смъртъта на нѣкой свой близъкъ или далеченъ членъ. Гръцкитѣ чети на 13 ноемврий 1904 г., на една свадба въ с. Зелениче, убиха 13 души и нараниха 5. Сжщитѣ на 25 мартъ 1905 г. — годишнината на гръцкото възраждане — убиха 60 души въ с. Загоричани. Малко по-късно въ с. Вишени убиха 29 души, отъ които 22 жени и моми. Прѣзъ сжщото лѣто изгориха нѣколко къщи въ селата Палеоръ и Емборе и убиха нѣколко българи. За станалото призоваваме безпристрастнитѣ свидѣтелства на италиянскитѣ жандармерийски офицери, благородната съвѣсть на които неведнѣжъ е имала случай да бжде потрѣсена отъ ужаснитѣ злодѣяния, на които сж били очевидци*). И всички тия грозни прѣстѣпления бидоха възвеличени и въ атинския печатъ и въ отдѣлни съчинения като високи национални подвизи. Това е Илиядата на нова Гърция.

Но въпрѣки това, гръците не само не успѣха, но въ много села бѣха отблъснати и унищожени. На 13 октомврий 1904 г. въ българското село Статица бѣ убитъ началникътъ на гръцкитѣ чети, офицеръ отъ гръцката войска, Павелъ Меласъ. Прѣзъ слѣдната година бѣ убитъ въ българското село Палеоръ, кайлярска околия, другъ гръцки офицеръ началникъ на чета. Освѣнъ тѣхъ, много други гръцки войводи и четници сж били убити отъ българитѣ и революционната организация.

Поведението на българитѣ отъ тритѣ околии въ настоящата война. Тѣхнитѣ страхове, надежди и желания.

Лесно е, подиръ всичко казано, да се разбере отношението на българското население въ южна Македония, отъ Солунъ до Костуръ, спрѣмо гръците и Гърция. Живѣло десетилѣтия въ борба съ тѣхъ, понятни съ чувствата, които то храни къмъ всичко гръцко. При все туй --- лишно доказателство за неговото самосъзнание — то посрѣщна радушно гръцкитѣ войски, дошли като съюзници на България да изгонятъ турското владичество отъ Европа, макаръ да позна въ лицето на мнозина отъ новодошлитѣ — вчерашнитѣ убийци на своитѣ близки. То взе оржието, което бѣ успѣло да скрие отъ гоненията на турците и оказа пълно и цѣнно съдѣйствие на настѣпващитѣ въ Кайлярско, Леринско и Костурско християнски войски. Ония пкъ българи отъ тѣзи краища, които войната завари въ чужбина, образуватъ VIII Костурска дружина отъ македоно-одринското опълчение, което покри знамената си съ слава при Местанлъж и Шаръ-къой. А други се притекоха чакъ отъ Америка.

Населението на мѣстото и опълченцитѣ въ Тракия изпълниха своя дългъ, спокойни върху бждащата сѣдба на тѣхния роденъ край: тѣхното минало, тѣхнитѣ борби, тѣхната, воля не допускатъ друго разрѣшение на въпроса, освѣнъ присъединяването на тритѣ околии къмъ България.

*) вж. сжщо брошурата Fin d'année rouge, Sofia 1906.

Обаче високо заявяванитѣ претензии на гърцитѣ, както и държането на грѣцкиѣ власти въ окупиранитѣ земи, внесоха скоро голѣмо смущение въ духоветѣ. Не говоримъ тукъ за негодитѣ, присъщи на военното положение, нито за излишества, вършени отъ отдѣлни единици. Говоримъ само за системата, възприета отъ окупационното управление. Органи на властѣта не се стѣсняватъ да казватъ на населението, че ще отрѣзватъ езика на ония, които говорятъ български; за околийски началници и команданти се назначаватъ лица, добили печална слава прѣзъ 1904 — 1908 години; тъй напримѣръ, команданта на Костуръ е Дукасъ, оня андатски главатаръ, който извърши клането въ Загоричани; команданта на Хрупища е „капитана“, който изби българитѣ въ селата Долени и Боени; жители се изтезаватъ, за да прѣдадатъ оръжието, което властѣта иска, а пѣкъ патриаршитѣтѣ разполагатъ свободно съ своето; свещенници се заплашватъ, училища се затварятъ, учители се разгонватъ; а по-упоритѣтѣ села се вразумяватъ съ чисто турски похвати: съ настаняване по тѣхъ на войскови отдѣления, които живѣятъ на гърба на селянитѣ. Перспективата на грѣцкото владичество внушава ужасъ на населението, което съ своя здравъ разумъ отлично разбира, че въ такъвъ случай дългогодишнитѣ му борби, безбройнитѣ му жертви ще иматъ за послѣдствие само увеличение на страданията му. Защото, ако гърцитѣ сж го прѣслѣдвали съ такива жестоки срѣдства, за туй че е българско и то тогава, когато други сж били господчари на страната, какво може да очаква то въ бждаше? Съ своята смѣшна теория на българогласни, албаногласни, арабогласни и пр. гърци, която великодушно прибира въ лоното на елинизма дори и циганитѣ (*Ἕλληνες ἀδιγγανικῆς καταγωγῆς*), гърцитѣ ще прѣдприематъ едно безпощадно гонение на българския езикъ, едно угнетяване на българското национално съзнание, затвърдено отъ толкова изпитания. Тѣзи гонения ще изострятъ безъ друго българското чувство на туй население, ще прѣдизвикатъ фатално една реакция и ще възпламенатъ нови ожесточени национални борби, които ще се отразятъ твърдѣ гибелно върху бждашитѣ отношения между България и Гърция, днесъ съюзници, утрѣ съсѣди. Калени въ толкова борби, тѣзи твърди българи нѣма да се помиратъ съ натрапеното имъ отечество, нѣма да прѣклонятъ глава прѣдъ новото робство, а българския народъ, дарувалъ свобода на толкова инородци, не ще може да гледа хладнокрѣвно унищожението на своитѣ братя.

Опасността е очевидна. За да се прѣмахне тя, има само едно срѣдство — да се удовлетворятъ справедливитѣ искания на населението.

Независимо отъ грамаднитѣ жертви и отъ ролята на България въ настоящата война, чийто изходъ бѣ рѣшенъ отъ българската армия въ Люле-Бургазъ, Булаиръ и Чаталджа, ако се желае установяването на единъ траенъ миръ, не възъ основа на проблематично равновѣсие, като онова, за което въ Берлинъ биде разпокъсано българското отечество; ако се иска изкореняването на всѣко сѣме за бждащи стѣлкновения на Балканитѣ, не е възможно да не се държи смѣтка за законнитѣ права и аспирации на Македония. Македония не е единъ трупъ, който може безнаказано да се ампутира по угода на нови завоеватели. Тя е доказала, че заслужава свободата, за извоюването на която е дала толкова жертви. Тя има право да иска зачитането на нейнитѣ чувства, страдания и борби. Чувства, страдания и борби на българи. Защото, докато гърцитѣ — когато не сж били въ съюзъ съ турския деспотизъмъ — сж се упражнявали въ словесни борби, за да доказватъ първенството на елинизма на изтокъ и химеричното му надмощие, българитѣ, отявлени врагове на господствующия абсолютизмъ, сж се намирали почти непрѣкъснато въ негласна или открита революция. Българи сж били клани, българи сж били застрѣлвани, български сѣмейства разорявани, български села унищожавани, цвѣтътъ на българския народъ погубванъ. Българи сж мрѣли отъ Шаръ до Пиринъ и отъ Бистрица до Струма, българи сж гниели въ турскитѣ зандани; българи сж чезнели въ далечно изгнание — въ Фезанъ, Подрумъ-кале, Ака и Диаръ-Бекиръ; българи сж отивали на бѣсилка, прѣзирайки смъртѣта и подобно на великани отъ религиознитѣ борби като Хусъ, произнасяйки, че единъ човѣкъ може да умре, но че единъ народъ ще се роди. И дѣлътъ на Костурско, Леринско и Кайлярско въ тая мартирология е единъ отъ най-тежкитѣ. Нищо не би могло

да оправдае пожертвуването на тоя народъ, загубата на 100,000 българи въ нашия край — съзнателни, прѣдприемчиви, достъпни за всѣки напрѣдъкъ и надъ всичко туй безза-
вѣтно прѣданни на българското отечество. Българската рѣчь, запазила тамъ своитѣ ста-
ринни бѣлѣзи, не бива да се остави да заглъхне; мѣстата, осветени отъ героични подвизи
не бива да ставатъ арена на нови кръвопролития и нови опустошения; гробоветѣ на без-
брой мжченици не бива да бждатъ поругани. Завѣта на Царя-Освободителя, за изпълне-
нието на който Негово Величество Царя на Българитѣ призова цѣлия български народъ
чрѣзь историческия си манифестъ, не трѣбва да се потжпка, слѣдъ като е възтържеству-
валъ съ цѣната на толкова нови жертви. Крѣвта на тия жертви, дадени прѣдъ олтаря на
народното дѣло, ще бжде вѣчно проклятие надъ ония, които би я прѣзрѣли.

Ние заявяваме високо: Ако Критъ, съ цѣната на своитѣ епически борби, си изво-
юва отдавна правото да съставя нераздѣлна часть отъ грѣцкото отечество и Гърция ни-
кога и за нищо не би се отрѣкла отъ него, то нашиятъ роденъ край е запечатилъ своето
единство съ България чрѣзь страданията и сълзитѣ на едно измжчено население, чрѣзь
крѣвта на хиляди борци, пролѣта въ името на българската национална идея. И днесъ,
когато българското племе даде нови скжпи жертви за съкрушение на вѣковния общъ
врагъ на балканскитѣ народи, България има повелителенъ дългъ да събере всички бъл-
гарски земи, да не пожертвува нито единъ кжтъ отъ тѣхъ, толкозь повече отъ ония, които
прѣзь всички изпитания високо сж държали знамето на народния идеалъ.

Ето защо, изразявайки чувствата на всички българи отъ Костурско, Леринско и Кай-
лярско и тѣхната непоколебима воля да съставятъ нераздѣлна часть отъ цѣлокупна България
и увѣрени въ патриотизма на българското правителство, ние очакваме, че то ще чуе гласа
на нашия роденъ край и опрѣно на правото и на силата на българския народъ, ще защити
съ всичка енергия най-висшитѣ интереси на българското племе.

София, 23 априлъ 1913.

Прѣдставители на Костурско:

{ Д-ръ Диновъ
Архитектъ Н. Юруковъ
Ив. Наумовъ
Л. Киселинчевъ
Хр. Н. Димитровъ
Гр. Бакрачевъ
Н. Милевъ

Прѣдставители на Леринско:

{ Н. Христовъ
Хр. Георгиевъ
Н. Нацевъ
К. Чековъ

Прѣдставители на Кайлярско:

{ Бл. Димитровъ
Д-ръ Филипъ Маноловъ
Н. Благоевъ

Още стотици книги на дейци родени
в географска област Македонија
може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres